

Opponensi vélemény

dr. Kozma Gábor

A posztindusztriális települések modern funkcióinak társadalomföldrajzi vizsgálata

című akadémiai doktori értekezéséről

Sajátos helyzetben van az opponens egy olyan esetben, amikor a szerzőt és munkásságát is jól ismeri, ennek alapján látatlanban meg tudná adni a bírálendő doktori értekezés címét, de legalább is tárgyát, ugyanakkor a dolgozatot kézhez kapva merőben más címmel szembesül. Nincs is ezzel önmagában semmi baj, hiszen előfordul, hogy kutatók egyes időszakokban új és új ösvényre tévednek, az meg főként, hogy ezt úgy teszik, hogy éppen e sorok szerzője nem tud róla. Ebben az esetben azonban nem erről van szó. Mindezzel előzetesen jeleztem is egyik aggályomat a dolgozattal kapcsolatban, amelyet részleteiben kifejték majd a vonatkozó részeknél. Addig is, haladjunk a megadott útmutató szerinti struktúrájánál.

Az értekezés tematikai időszerűsége

A dolgozat illeszkedik abba a most már több mint negyedszázados trendbe, ami a társadalomföldrajz tartalmi, tematikai és módszertani megújulását (útkeresését) fémjelzi. Ennek értelmében már nem klasszikusan népesség-, település-, gazdaság-, esetleg közlekedésföldrajzi témájú, ugyanakkor nem is sorolható abba a vonulatba, ahol a rokon- és társtudományokkal határos (néhol a másik tudományterület saját szabályai miatt a geográfus számára), ingoványos terepre kalandozik a szerző. Klasszikusan földrajzi munka, amely azonban olyan területet – hogy pontosan mit, azt lásd később, de akár a modern funkciókat, akár „csak” magát a sportot – vizsgál, ami mind a közérdeklődés, mind a hazai társadalomföldrajz számára tanulságokkal szolgál. A magam részéről magyar nyelvű, sportföldrajzi alapk munkának tekintem a dolgozatot, amely ekképpen időszerű, aktuális, alkalmas lehet az MTA doktori címre történő aspirációhoz.

Miért is lehet különösen aktuális 2017-18-ban egy sportföldrajzi dolgozat? Egyfelől, mert a posztmodern társadalomfejlődés egyik fő sajátosságának tekinthető, hogy magának a társadalomnak, és ezáltal az általa kreált tereknek a struktúráit egyre nagyobb mértékben nem a termelés (ha emlékszünk még a veretes, klasszikusan gazdaságföldrajzi megközelítésekre), hanem a fogyasztás rétegződése és mintázatai határozzák meg. A társadalom egyes csoportjainak szabadidős szokásaihoz kapcsolódó térproblémákat legelőször és legmélyebben hazánkban a turizmusföldrajzi megközelítések vizsgálták, amelyekhez képest más irányok (pl. a „fogyasztás új templomai”, a bevásárlóközpontok, a

zöldterületek használata vagy éppen a kulturális fogyasztás kérdései) sokkal kisebb súllyal jelentek meg. A sportföldrajzi megközelítés jelentőségét növeli, hogy magának a sportnak a súlya növekvőben van, több aspektusból is. Egyfelől, az egészséges életmód részeként az aktív testmozgás/kikapcsolódás valamilyen formája több, posztmodern értékeket képviselő társadalmi-fogyasztói csoport jellegadó tulajdonságává vált, és ezek leginkább a nagyvárosi terekben koncentrálnak. Másfelől, a sport, mint üzleti termék a globalizáció egyik kiemelt jelentőségű hordozójává vált és olyan professzionális ágazattá fejlődött, amely képes jelentős hatást kifejteni a tér mikro- és részben makrostruktúráira is. Harmadrészt, a posztmodern érára jellemző, (üzletileg is) definiálható identitások és azonosulási mezők korában a sport az egyik legfontosabb identitásképző erővé lépett elő, amely nem csak a lokális, hanem magasabb dimenziókban is fontos. Sokadiknak, mindehhez társul az a sajátosan magyar szempont, hogy az elmúlt közel egy évtizedben a sport ideológiában, szavakban, szimbólumokban, illetve a forrásallokációban is tetten érhető kiemelt ügyé, nyugodtan mondhatni nemzetstratégiai kérdéssé vált a döntéshozók részéről.

Mindenképpen újszerű a munka abban a tekintetben, miként a szerző is leszögezi, hogy földrajzi, területi, térbeli vizsgálatok és eredményeik a sporttal kapcsolatban számtalanszor láttak már napvilágot itthon is, ugyanakkor ezek sok esetben más tudományterülethez (sporttudomány, közgazdaságtan, egészségtudomány, szociológia, történettudomány stb.) kötődtek, avagy éppen a tudományköziség néha átláthatatlan világában húzódtak meg. Azzal, hogy Kozma Gábor dolgozatával ismételtén kísérletet tesz – Bánhidi Miklós (2011) első, összefoglaló munkája nem talált egyértelműen pozitív visszhangra – a témakör szakmai, tudományos közbeszédbe történő igényes integrációjára, mindenképpen elismerésre méltó és a bíráló által sikeresnek értékelt kezdeményezés. Maga a sportföldrajz és a legszigorúbban vett, alapvetően földrajzi munkák (Rooney, J. 1974), vagy éppen a tematikailag korszerűbb, de geográfiai dominanciájú monográfiák (Bale, J. 2003, Conner, N. 2016) folyamatosan „a sport a térben, tér a sportban” kettősséggel küzdenek, e tekintetben azonban *Kozma Gábor sajátos földrajzi kereteket és elemzési módszertant fektet le, ami mindenképpen újszerű.*

A dolgozat felépítése, szerkezete

Az akadémiai doktori disszertációk között nem éppen vaskos, de így is nettó kb. 110 oldalas értekezés logikus, szisztematikus rendben épül fel. A felépítés logikáját a szerző külön részben mutatja be, a választott struktúra a bíráló által elfogadható. A célok, a módszerek, a struktúra bemutatását követően két nagyobb egység kerül terítékre: a települési szférák és a sport összefüggései, majd a települési szférák közötti, sporttal kapcsolatos kölcsönhatások. Az alcímek megválasztásával lehetett volna egyértelműbb a szerző, el kell olvasni (rendesen) e két fejezetet ahhoz, hogy a címbéli különbségek egyértelműen azonosíthatóak legyenek. Az egész disszertáció szerkezetének korrekt megítélése elé, vagy éppen mögé a kérdőjelet mégiscsak az helyezi el, hogy a dolgozatot magát, a címét, avagy e kettőt összhangban próbáljuk meg értékelni. Amennyiben csak a címet vesszük, akkor markánsan más tartalomra

számíthatunk, hiszen a posztindusztriális településeknek meglehetősen sokféle modern (a korszerű szinonimája, avagy eszmetörténeti értelemben vett modern...?) funkciója és ehhez igazodó térhasználata lehet. Ezen funkciókat és a közöttük meglévő kapcsolatokat korrekt módon számba is veszi a szerző, majd „huszárvágással” a sport mellett köt ki – ami egyáltalán nem kifogásolható, ugyanakkor az átkötés meglehetősen kurtára sikeredett. Sokszor és többször is neki kellett futnia az opponensnek, hogy ezt a logikai láncszemet világosa(bba)n, vagy egyértelmű(bb)en azonosítani tudja, ezen próbálkozása azonban nem hozott egyértelmű sikereket. Amennyiben a célkitűzésben próbál kutakodni a hiányzó egység után, akkor a következő kijelentéssel szembesül: „...értekezésem alapvető célja, egy konkrét funkció, a kultúra egyik alkotóelemét jelentő sport esetében a település és az adott terület közötti sokoldalú kapcsolat feltárása...” (3. old.). (A célok között az is szerepel, hogy elemzési módszertanként Tóth József (1981) tetraéder modelljének a feladathoz alkalmassá tett verzióját alkalmazza, de erről majd még később). A címmel és a tartalommal kapcsolatban felmerülhet még egy további kérdés is. Magyarországról szól a dolgozat, avagy a nemzetközi áttekintést olvasunk? Az elméleti felvetéseket igazoló vagy cáfoló empirikus kutatások mind Magyarországon történtek, véleményem szerint ez elegendő ahhoz, hogy a címbe – nem a jelenlegibe – bekerüljön a vizsgálati keretre történő utalás. *Fentieket összefoglalva: a dolgozat tartalmához szigorúan illeszkedő szerkezetet alakított ki a szerző, amit pontosabb címválasztással megkérdőjelezhetetlenné tehetett volna.*

Tudományos eredmények

Az opponens az értekezést olvasva számtalanszor fogalmazta meg magában a gondolatot: „milyen jó tankönyvet lehetne ebből csinálni” – az más kérdés, hogy a szakmánk iránt tapasztalható csökkenő érdeklődést megélve, lenne-e piaci kereslet, egy ilyen részterületet feltáró munka iránt. A tankönyvi, monografikus olvasatom azonban többféleképpen is értelmezhető. Első és egyik legfontosabb összetevője, hogy a munka meglehetősen szisztematikus, feszes szerkezetet követ, amely meggyőződésem szerint egy ismeretformáló műnek alapvető sajátossága. Hasonlóan komoly erény a meglehetősen tiszta fogalmazás és a folyamatos szemléltetés igénye. Mindazonáltal a tankönyvekben már ritkán mennek bele a szerzők gondolatiságok ütköztetésébe, a saját nézőpontjukat pedig nem konklúzióként, hanem evidenciaként közlik. Kozma Gábor értekezését olvasva többször is az a benyomásom volt, hogy ezt az utat járja: korrekt módon számba veszi, hogy a téma miként merül fel melyik szerzőnél, de ehhez ritkán adódik hozzá a saját, tágabb értelmezési mezőre mutató, az értekezés szűken vett témájánál általánosabb érvényű következtetés. Igazságtalan vagyok, ha azt állítom, hogy elmarad, ugyanakkor többnyire mégis ez a helyzet. Amit kapunk (helyette), az általában a saját empirikus kutatásainak a témához illesztése. A szerző igen jelentős és kiterjedt vizsgálatokat folytatott éveken keresztül a településföldrajz, településüzemeltetés, településmarketing, sport témakörökben. Ezen kutatások primer és szekunder, ágazati, illetve területi szintjeinek összetételét áttekintve elmondható, hogy

Kozma Gábor mély és strukturált ismeretekkel rendelkezik a témakörben, ennek eredményeit az elmúlt években hazai és nemzetközi orgánumban és fórumokon publikálta. Talán egyértelműbben azonosítható tudományos eredményeket olvashatnánk az értekezésben, amennyiben az eddigi kutatások megállapításait összegző külön egységet alakított volna ki a szerző. Így az eredmények felszeletelésre kerültek és a fizika törvényeivel dacolva, darabokban kevesebbnek tűnnek. Mivel azonban a választott szerkezet szubjektív, a bírálónak pedig objektív ítéletet illene alkotni, marad a szerző által felállított rend szerinti értékelés. A tudományos eredményeket értékelendő, azt fogom áttekinteni, hogy mit állított fel magának célként a szerző, illetve saját maga mit tart eredménynek. A célkitűzések között szereplő alapvető cél egyértelműen megvalósul, azaz a szerző feltárja a települések és sport közötti rendkívül összetett kapcsolatrendszerét. *A feltáráshoz alkalmazott módszer* – a Tóth József alkotta tetraéder „csonkolása” szubjektív, de éppen e sorok írója által *messzemenően elfogadható*. Az átalakítás érdekes kísérlet, elvileg akár ezek a szintbéli metszetek alkalmasak lehetnek arra, hogy bármely, a település – vagy a kutató érdeklődése – szempontjából komplex aspektust elhelyezzünk. Magam abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy a modellt megalkotó professzort számtalanszor – talán a hazai geográfusok közül legtöbbször – hallottam kedvenc tetraéderéről szólni. Ennek azért lehet különös jelentősége, mert élőszóban is gyakran építette, formálta, fejlesztette a modellt, lényegesen többször, mint azt leír(hat)ta volna. Meglátása szerint a tetraéder nem csak a kölcsönös függést, egymásrautaltságot (interdependenciát) jelzi a települést felépítő szférák vonatkozásában, hanem a statikus modellel ellentétben a változás lehetőségét is magában hordozza. Mindig öröm volt Tóth József számára, ha valaki értő módon fejlesztette tovább elképzelését, meggyőződésem, hogy Kozma Gábor is ebbe a sorba tartozik. Azt már csak a magam jogán teszem hozzá, hogy a közigazgatás megjelenítése nekem az eredeti gondolathoz közelebb állónak tűnik akképpen, hogy egy olyan gömböt rajzolunk a tetraéder köré, amelyet az csúcsaival érint. Ebben az esetben nem zárjuk ki a természeti környezettel való közvetlen kapcsolatát, hiszen a helyi igazgatás nem csak áttételesen érinti a természeti környezetet – miképpen a szerző saját fenntartásait is megfogalmazza. A tetraéder belsejében elhelyezett gömbbel fémjelzett események/rendezvények modellbe illesztése már kissé mesterkéltnek tűnik, annál is inkább, hogy azok jelentőségét nem indokolja meg kellőképpen a szerző, illetve nem illeszti az egyébként részletesen leírt posztindusztriális város karakterjegyei közé. A mai (nagy)városok már elképzelhetetlenek rendezvények nélkül, amelyek közé – meglátásom szerint nem csak a felsorolt (kulturális, kereskedelmi, vallási), hanem a sportesemények is tartoznak. Sajnos ezt a ziccert, ezzel a sportföldrajzi vizsgálatok létjogosultsága és a posztindusztriális város funkciói közötti lényeges, és e dolgozatban mindenképpen hangsúlyozandó kapcsolatot, kihagyja a szerző. A dolgozatban és a tézisekben a fenti módszertani alapvetésen túl a szerző nyolc további eredményt nevesít, amelyet a következőkben tekintek át.

„1. Magyarországon a sportot főtevékenységként megjelölő vállalkozások elhelyezkedését az egyes települések jellegzetességei több szempontból is meghatározzák, emellett a vállalkozások jellegzetességei is befolyásoló erővel rendelkeznek.” (A disszertációban

ugyanaz a következtetés hosszabban, míg a tézisekben rövidebben – a második tagmondat, illetve megállapítás nélkül – szerepel.) Maga a fenti mondat meglehetősen ködösen fogalmaz, így saját interpretációm szerinti értelmezése – miszerint a sport(vállalkozások) és az azt befogadó tér között kétoldalú kölcsönhatás mutatkozik – elfogadható. Értelemszerűen, általában a nagyobb jelentőségű települések ebben a vonatkozásban (is) kedvezőbb mutatókkal bírnak, míg sajátos területi koncentráció figyelhető meg a fővárosi agglomerációban, illetve a Balaton és Velencei-tó térségében. A vállalkozások eloszlása és a jövedelmi helyzet közötti szoros korreláció – piacgazdasági körülmények közepette – nem meglepő.

„2. A sportot főtevékenységként megjelölő egyéni, illetve társas vállalkozások között jelentős települési különbségek állapíthatók meg.” Az állítás vélhetően igaz bármely tevékenység esetében, így nem kell fenntartásokkal kezelnünk a sport vonatkozásában sem. Az, hogy a főváros tehetősebb környezetében a jelentősebb tőkefelhalmozás nagyobb vállalkozásokat is életben tart, szintén logikusnak tűnik, miképpen az is, hogy a tevékenység nem alapvető jellegéből következően inkább a kisebb, rugalmasabb üzemméret lesz domináns a szektorban.

„3. Kutatási eredményeim azon nemzetközi és hazai szakirodalmi megállapításokat igazolták, amelyek szerint az urbanizáltsági szint emelkedésével a sportolási hajlandóság növekedése figyelhető meg.” Az állítás elfogadható és megfelelően illeszkedik abba trendbe, amelyet a szerző a dolgozat elején a posztindusztriális városokkal kapcsolatban bemutat. Minél urbánusabb a tér, annál inkább a tercier és kvaterner foglalkoztatás, jövedelem, képzettség és életmód jellemző, amely „kikényszeríti” a magasabb sportolási hajlandóságot az egyén, a lehetőségeket az intézmény, az infrastruktúra, illetve a településirányítás oldaláról. Az a szentencia is értelmezhető, miszerint a sportolási hajlandóság növekedése lassul az urbánus terekben, azaz ez az innováció terjedésében a nem városi jogállású településeken hódít intenzívebben manapság Magyarországon. Érdekes lett volna összevetni a hazai településhierarchikus mutatókat egy Magyarországnál fejlettebb és egy elmaradottabb térség hasonló adataival is, amely megmutathatta volna, hogy itthon trendkövetést tapasztalhatunk, avagy éppen helyi sajátosságok mentén alakuló térbeli viszonyokra bukkant a szerző. Ez már csak azért is érdekes lett volna, mert a dolgozat vonatkozó részében (3.2.1.) több társa között meghúzódó, ugyanakkor a tézisben ezen következtetés egyedüli alátámasztásra szolgáló (12.) ábra (sportolási gyakoriság 2004-2013) legkiemelkedőbb mutatóit éppen a községek hozzák. Mi lehet oka a városokat meghaladó és azoknál intenzívebben növekvő sportolási kedvnek? A deruralizáció következtében a vidéki terekben is megszűnnek a komoly fizikai igénybevételt jelentő munkák, így lakosai „kiegészítő” testmozgásra kényszerülnek? Ez csak egy spekuláció a bíráló részéről, de az okok nyilván nyomozhatók.

„4. A sportot főtevékenységként megjelölő nonprofit szervezetek települési jellegzetességeit vizsgálva a nagyobb lakosságszámú települések kedvezőbb helyzete állapítható meg,

ugyanakkor az is leszögezhető, hogy a teljes nonprofit szférán belül az ágazat a kisebb településeken képvisel nagyobb súlyt. A települési szintű eloszlást meghatározó tényezők közül a legerősebb összefüggés a jövedelmi viszonyokkal mutatható ki.” Nem meglepő módon a nagyobb települési közösségek sokszínűbbek, ahol a sokféle nonprofit szervezet között a sporttal kapcsolatosak is láthatóbban meg tudnak jelenni, míg a kisebbeknél – sajátos magyar vonásként – leginkább az alapszolgáltatásokhoz köthetően tevékenykedő civilek mellett a sporttevékenységet koordináló szervezetek képviselnek markáns csoportot. A sport üzleti jellegét vélhetően nem képes felvenni a hazai települési-gazdasági környezet kisebb elemeiben, így igény esetén a nonprofit szervezetek áldozatvállalásával valósulhat az csak meg.

„5. A nagy, illetve kis helyigényű létesítmények településföldrajzi jellegzetességei között jelentős különbségek állapíthatók meg.” A szerző nemzetközi történeti kitekintése széleskörű, az ehhez társított hazai terepi kutatása megfelelő magyar sajátosságokkal szolgál. Következtetései helytállóak, ugyanakkor az itthoni tanulságok közül – az általa is feltárt nemzetközi szakirodalom mentén – hiányolom, hogy nem szól a sportlétesítmények esetleges szuburbanizációjáról (Bale, J. 2003). Meglátásom szerint ez a szakasz Magyarországon nem következett be, leginkább kimaradt, hiszen az új létesítmények egy jelentős része (ismét) városközponti pozíciójű, általában illeszkedve a dzsentrifkációs folyamatokba. Mindazonáltal a szuburbanizációs fejlődés némely hatása a sportban is tetten érhető: Kozármisleny, Érd, Gyirmót, Telki az ott működő, sporttal kapcsolatos tevékenységek/egyesületek/vállalkozások kapcsán is említésre érdemes. Hogy létezik-e dezurbanizáció Akasztó, Balatonboglár vagy éppen Felcsút tekintetében, és, hogy miként értékeljük Balmazújváros, Kiszvárd, Mezőkövesd feltűnését az országos sportélet horizontján, vélhetően későbbi kutatások érdekes témája lehet.

„6. A létesítmények településeken belüli elhelyezkedését befolyásoló tényezőket vizsgálva négy típus (városi, logisztikai, társadalmi, gazdasági) különíthető el, amelyek szerepe a létesítmények nagysága és a történelmi korszakok szerint változik.” A szerző idő- és térbeli elemzése után kialakított ilyen tipizálást kissé sematikusnak tartom, meglátásom szerint ennél lényegesen összetettebb a folyamat. A klasszifikáció kapcsán azért egy megjegyzést tennék: önmagában a városfejlődés időbelisége, annak intenzívebb és extenzívebb szakaszai időpontja is meghatározza például a létesítmények térbeliségét. Mindazonáltal elfogadom, ugyanakkor jelzem, hogy ez a fajta klasszifikáció illeszkedik a disszertáció egészében rejtve megjelenő – de korábban a bíráló által már felvetett – tankönyvszerű koncepcióhoz, amikor is egyértelműen azonosítható (elsajátítható) típusokat kíván láttatni a szerző. Egyetlen olyan fájó hiányosságra azonban felhívnom a figyelmet, amit a földrajzi, urbanisztikai képzésekben oktatóként nem csak az opponens hanem a bíráló is biztosan jól ismer. A hazai sportlétesítmények település- és területfejlesztésben betöltött szerepéről nem esik szó, holott a városrehabilitáció, a barnamező-kezelési programok vagy éppen a fent említett, kisebb településeken történő (nagyobb) beruházások kapcsán éppen elég példa áll rendelkezésre.

„7. A sport önkormányzaton belüli helyzetét a települések különböző jellegzetességei (pl. településnagyság, kormányzati szakpolitikával való azonosulás) nagymértékben befolyásolják.” A kijelentés nehezen értelmezhető általában és itthon is a tágabb értelemben vett sportpolitikai kontextus feltárása nélkül. Meglátásom szerint mind az állam, mind az önkormányzatok a fejlett piaci országokkal és helyhatóságaikkal összehasonlítva meglehetősen sokat foglalkoznak a sporttal, áldoznak a tevékenységre. Ez vélhetően arra vezethető vissza, hogy bizonyos szinteken és ágazatokban a valós piaci viszonyok hiánya a sportban (lehet ez poszt-szocialista vagy csak magyar sajátosság?) az államot és az önkormányzatokat intervencióra kényszeríti. Több, a szerző által megnevezett, kritikai városföldrajzi munka (Ahlfeldt, G. M. – Maening, W. 2010, Baade R. A. 1996, 2012) (is) bekapcsolódik abba a szakmai diskurzusba, amelynek alapkérdése, hogy milyen mértékben szabad beszállniuk a városoknak a stadionfejlesztésekbe településmarketing célok elérése érdekében. Mindezek mellett a következtetéshez tartozó két tanulság, miszerint minél nagyobb a település, annál jelentősebb a sport önkormányzati struktúrában elfoglalt súlya, illetve kimutatható a kormányzati szakpolitikával való azonosulási szándék szinte minden települési szinten, nem kérdőjelezhető meg. A harmadaik részmegállapítás – miszerint a fővárosi kerületi önkormányzatok, amelyek egyenként népességük, gazdaságuk tekintetben a testesebb megyei jogú városokéval vethetők össze, kisebb szervezeti jelentőséget fordítanak a sportra – azonban további kérdéseket vethet fel. Miért nem foglalkoznak a nagyobb kerületek a sporttal? Foglalkoznak vele, csak nincsenek nevesítve a színesebb feladatspektrummal dolgozó önkormányzati munkatársak, szervezeti egységek? Általában véve más típusú feladataik vannak, amelyek között eltűnik a sport? Avagy a fővárosi kerületekben oly’ mértékben piacosodott/”fővárosiasodott”/”kormányzatosodott” már a sport – hiszen mégiscsak egy ország fővárosáról beszélünk –, hogy a kerületi önkormányzatok már nem rúghatnak labdába? Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása ugyan az általános következtetésektől messzebb vitt volna, ugyanakkor olyan sajátos magyar adalékkal szolgálhatna, ami a disszertáció értékét emelné.

„8. A sport városfejlesztésben betöltött szerepe a XX. század folyamán jelentős változáson ment keresztül.” A fenti állítás eléggé általános és axiomatikus ahhoz, hogy ne kérdőjelezsem meg, mindazonáltal a dolgozat végén és a tézisekben ide rendelt részkiegészítések ugyan mindegyike igaz, de csak kevésbé városfejlesztési vonatkozású. Nyilván a településfejlesztésben betöltött szerepnek vannak világnézeti, ideológia, társadalompolitikai, marketing és imázsselemei is, ugyanakkor a legfontosabb földrajzi vonatkozások (pl.: hol/hova?; miért ott?; milyen következményekkel jár ez? stb.) számomra megválaszolatlanul maradnak a disszertáció és a tézisek vonatkozó részeit olvasva.

A dolgozat erényei

A bírálónak explicit meg kell adnia az általa értékelésre – és nem csak bírálatra – megkapott munka erényeit, így az alábbiakban következzen ennek tételes felsorolása.

- Kozma Gábor munkája nemzetközi tapasztalatokon, alapos irodalmi elemzéseken és széles külföldi kitekintésen alapul, értő megközelítése, olvasottsága meghatározza a disszertáció egészét.
- Munkája és eddigi munkássága a hazai sportföldrajz vonatkozásában úttörő, több rész- és általános megállapítása alapvető a területen. Dicséretes és sok tekintetben sikeres az a törekvés, amellyel igyekszik a sportföldrajzot a geográfia térfelére áthozni, jelezve, hogy olyan térbeli kérdések jellemzik a témakört, amelyek „elviselik” más tudományterületek „idegenlégióit” is, de a komplex vizsgálatokra – a csapatkapitányi poszthoz – tértudományi látásmódra van szükség.
- A dolgozat meglehetősen szisztematikus rendben épül fel, kiválóan nyomon követhető a szerző gondolatrendszere a témakörben.
- Minthogy Kozma Gábor földrajzi vizsgálatokat végez, az elemzéshez társított térbeli szintek jól strukturáltak, reprezentatívan jelenítik meg a földrajzi különbözőségeket.
- A dolgozat nyelvileg szinte hibátlan, jól illeszkedik az adott megmértetés kereteihez.

A dolgozat hiányosságai

Tekintettel arra, hogy a fenti bírálatomban igyekeztem több dimenzióban konkrétan jelezni esetleges fenntartásaimat, az alábbiakban inkább általános jellegű észrevételeimet adom közre.

- A cím és a tartalom diszharmóniája.
- A területi elemzéseknél fájóan hiányzik a kelet-közép-európai, avagy posztszocialista kontextus. Nemzetközi példákat olvashatunk a dolgozatban sokféle vonatkozásban USA-tól Kínáig, Dél-Afrikától Németorszáig, ugyanakkor az a sajátos történelmi, társadalmi, gazdasági út, amelyet e térség bejárt, markáns lenyomatokat hagyott a sport tekintetében a körülöttünk lévő makro-, mezo- és mikroterekben is.
- Nem jelenik meg egyértelműen a dolgozat több részében és a tézisekben sem, hogy az adott következtetés (csak) Magyarországra vonatkozik.
- A szerző az egészét tekintve szó nélkül hagyja az elmúlt évtized kormányzata sportpolitikai felfogását, döntéseit, beruházásait. Megértem a tudományos műben a gyorsan változó (?) politikától való óvatos távolságtartást, ugyanakkor az elmúlt évtized markáns megnyilvánulásai a sport tekintetében (csak a legfontosabbak, a mindenki által ismertek közül néhány: mindennapos testnevelés, TAO rendszere, tornacsarnok program, tanuszoda program, sportakadémiák, Bózsik-program, street-workout és fitness-park beruházások, MLSZ pályaépítési program, megrendezvények és ezekre történő aspirációk, illetve nem utolsósorban a stadion felújítások és építkezések) hosszú távon is megkerülhetetlen hatásokkal járnak, amelyek igen komoly területi dimenziói is vannak.

- A dolgozat technikai kivitelezése messze elmarad attól, amit 2018-ban kívánunk tartunk. A táblázatok, ábrák, diagramok és térképek kivitelezése helyenként olyan szintet képvisel, ami az értelmezést zavarja, térképek vonatkozásában néha lehetetlenné teszi.

Összegzés

Kozma Gábor akadémia doktori értekezése időszerű munka, amely szisztematikusan felépített, időben és térben jól strukturált. *A disszertáció nemzetközileg megalapozott, a szerző többéves vonatkozó hazai empirikus kutatásainak esszenciáját adja közre. A dolgozat hiteles adatokon nyugszik és saját eredményeket közöl. Mindezek alapján az a meggyőződésem, hogy az értékelésre megkapott dolgozat tudományos eredményei elegendőek az MTA doktori cím megszerzéséhez, ezért a nyilvános védés kitűzését egyértelműen javaslom.*

Dr. Trócsányi András

Pécs, 2018. január 26.